

Læk. Medlemmerne fosser ud af a-kasserne

Det er snart hver tredje i arbejdsstyrken, der ikke er forsikret mod ledighed. Det ryster fundamentet for den danske model

ANALYSE

Politiken 17. januar 2009

JESPER DUE og JØRGEN STEEN MADSEN

Fra 1995 til 2008 er andelen af arbejdsløshedsforsikrede i arbejdsstyrken faldet fra 80 procent til 70 pct. Mens hver femte i midten af 1990'erne stod uden for a-kasserne nærmer det sig i dag hver tredje (Se faktaboks 1). Det kan få vidtgående politiske konsekvenser, fordi det eksisterende a-kassesystem i stigende grad vil blive opfattet som problematisk på Christiansborg. Afskaffelsen af et system, der siden starten i 1907 reelt har været under de faglige organisationers kontrol, er rykket nærmere. Og et obligatorisk statsligt styret forsikringssystem kan vise sig at være alternativet, der foretrækkes af flertallet i Folketinget.

Faldet i a-kassernes medlemsandel følges af en nedgang i de faglige organisationers organisationsgrad, og dermed er en af de væsentlige forudsætninger for den danske model ved at erodere. Fastsættelsen af løn- og arbejdsvilkår på arbejdsmarkedet gennem et system, hvor arbejdsmarkedets parter i hovedsagen regulerer sig selv, accepteres netop af politikerne, fordi der er så høje organisationsprocenter og en dermed følgende høj overenskomstdækning. Hvis en stigende del af arbejdsmarkedet kommer til at stå uden for reguleringen via de kollektive overenskomster, og flere og flere samtidig holder sig uden for arbejdsløshedsforsikringssystemet, kan svaret meget vel blive udviklingen af et langt mere politisk styret reguleringssystem. Dermed kan fleksibiliteten, der kendetegner den danske model, gå fløjten.

Arbejdsløsheds-kasser under de faglige organisationers kontrol har været det måske mest afgørende redskab til sikring af store og stærke fagforbund i Danmark. Denne forsikringsform, der kaldes Gent-systemet efter den by i Belgien, hvor det først indførtes, har ikke alene skaffet medlemmer til a-kasserne, men har samtidig genereret medlemmer til de faglige organisationer. Selv om lønmodtagerne altid formelt set frit har kunnet vælge kun at melde sig i en a-kasse, uden samtidig at tilslutte sig fagforeningen, er det reelt blevet opfattet som en samlet pakke – ikke mindst fordi hovedreglen var, at a-kasserne skulle være fagligt baserede. Og da mange har følt et behov for at forsikre sig mod ledighed, har de samtidig meldt sig under fagbevægelsens faner.

Lande med dette Gent-system – som Danmark, Sverige og Finland – har derfor også altid haft langt højere organisationsprocenter end lande uden et sådant system. Men i de seneste tiår har Gent-effekten været stærkt aftagende. I de tre lande er der blevet større mulighed for tværfaglige arbejdsløsheds-kasser og dermed er opstået et reelt alternativ, så det automatiske dobbeltmedlemskab kan undviges.

Det særlige ved Danmark er, at der ikke alene er sket et fald i den faglige organisationsgrad fra et niveau på tre fjerdedele til et niveau på to tredjedele. Der er samtidig sket et endnu stærkere fald i a-kassernes medlemsandel. I stedet for dobbeltmedlemskab siger flere både a-kasse og fagforening fra. Udviklingen har ikke mindst taget fart siden VK-regeringen i begyndelsen af 2002 forbedrede mulighederne for tværfaglige a-kasser. Men det er vigtigt at understrege, at nedgangsperioden allerede begyndte i anden halvdel af 1990'erne. Der er således tale om generelle problemer. Tilslutningen til fagbevægelsens og a-kassernes solidariske værdier ser ud til at være vigende.

Bag den generelle tendens viser det sig, at det næsten udelukkende er LO-forbundenes a-kasser, der har mistet medlemmer (Se faktaboks 2). Fra 1995 til 2008 er medlemstallet i LO-kasserne faldet med over 350.000. I den etablerede del af fagbevægelsen er det især AC, der står for en fremgang. Samlet er AC's og FTF's a-kasser steget med godt 100.000 medlemmer. Det illustrerer, at et skift i erhvervs- og uddannelsesstrukturen giver en del af forklaringen på det store LO-tab.

Det bemærkelsesværdige er dog, at de a-kasser, der står i et direkte ideologisk modsætningsforhold til den etablerede fagbevægelse, har haft den største fremgang. Det er bl.a. den kristelige fagbevægelse og det faglige hus i Esbjerg, der står for disse a-kasser, hvis andel af de dagpengeforsikrede er blevet fordoblet fra 1995 til 2008. Der er her kommet godt 100.000 flere medlemmer til. Det er det kontante udtryk for, at Gent-systemet ikke længere som effekt har, at de etablerede organisationer favoriseres.

Det er kun gruppen "Øvrige", der fortrinsvis består af a-kasser for selvstændige, der ligesom LO har haft et faldende medlemstal, men dog i meget beskedent omfang. Det betyder, at en meget stor del af LO-kassernes medlemsfald er et resultat af, at næsten 150.000 forsikrede helt har forladt a-kasserne.

Når organisationsgraderne er faldet, kan det også tilskrives, at arbejdsstyrken er vokset støt siden midten af 1990'erne. Og da de faglige organisationer og a-kasserne har haft svært ved både at organisere de unge og den stigende gruppe af udenlandske lønmodtagere, har det bidraget til nedgangstendensen.

Den buldrende højkonjunktur og det dermed følgende meget høje beskæftigelsesniveau giver en anden del af forklaringen på, at flere og flere har sagt farvel til a-kasserne i Danmark. Der er mange, der ikke tror, de har en reel risiko for ledighed. Finanskrisen og udsigt til stigende arbejdsløshed i de kommende år kan måske vende udviklingen. Men selv under starten på den økonomiske nedgang i slutningen af 2008 er faldet i a-kassernes medlemstal fortsat, og selv den kristelige a-kasse er blevet ramt. Det er dog sandsynligt, at en længerevarende krise vil ændre tendensen, så der igen kommer tilgang. Men med kravet om en optjeningsperiode på et år, før der kan udbetales understøttelse, varer det flere år, før en større andel af arbejdsstyrken igen reelt vil være forsikret.

Måske vil krisen også føre til, at flere igen melder sig ind i de faglige organisationer, men meget tyder på, at den etablerede fagbevægelse i de kommende år må gøre en jætteindsats, hvis udviklingen skal vendes.

Jesper Due og Jørgen Steen Madsen er professorer og arbejdsmarkedsforskere ved forskningscenteret FAOS, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

FAOS
17.01.09

Faktaboks 1 A-kassernes organiseringsgrad 1995-2008

	<i>1.1.1995</i>	<i>1.1.2001</i>	<i>1.1.2005</i>	<i>1.11.2008</i>
Beskæftigede	2.568.000	2.697.000	2.698.000	2.842.000
Arbejdsløse	214.000	153.000	170.000	100.000
Arbejdsstyrke i alt	2.782.000	2.850.000	2868.000	2.942.000
Dagpengeforsikrede	2.213.800	2.190.188	2.145.370	2.064.156
Organiseringsgrad	80%	77%	75%	70%

Kilder: AK-Samvirke, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Faktaboks 2 Dagpengeforsikrede fordelt på organisationsområder

	<i>1.1.1995</i>	<i>1.1.2001</i>	<i>1.1.2005</i>	<i>1.11.2008</i>
LO	1.313.832 59%	1.216.631 56%	1.111.012 52%	961.665 47%
AC	158.029 7%	193.044 9%	223.984 10%	242.691 12%
FTF	314.421 14%	340.800 16%	349.280 16%	336.656 16%
LH	74.850 3%	79.972 4%	76.675 4%	80.619 4%
Ideologisk alternative	143.714 7%	161.567 7%	192.219 9%	247.218 12%
Øvrige	208.954 10%	198.174 9%	192.200 9%	195.317 10%
I alt	2.213.800 100%	2.190.188 101%	2.145.370 101%	2.064.156 100%

Kilder: AK-Samvirke og egne beregninger.